

La vulnerabilitat de les dones a les universitats mexicanes

La vulnerabilitat de les dones és un tema estudiat en tot el seu espectre social, polític i cultural, concretament en els entorns que formen part de les estructures de la vida quotidiana. Molts acadèmics han construït coneixements crítics sobre el tema, centrant el seu camp d'anàlisi en diferents organitzacions de la vida social. La universitat no ha estat exempta d'aquestes qüestions. Un nombre creixent de dones assisteixen a les universitats cada any, poblant els campus com a estudiants, acadèmiques o personal administratiu i de direcció. Aquest document se centra en analitzar les accions que les universitats mexicanes, com a institucions, han pres per tal de reduir la vulnerabilitat que experimenten

les dones; ens interessa particularment emfatitzar la normalització de les pràctiques a l'interior de les universitats.

D'acord amb el document "Mujeres en la educación superior en México", publicat el 2016, pel Centro de Estudios para el adelanto de las Mujeres y la equidad de género de la Cámara de Diputados, va ser a finals de la dècada dels 60 i principis de la dels 70 quan les dones mexicanes van accedir massivament a la vida universitària. En aquell moment, constituïen al voltant del 17% de les matrícules en l'educació superior. El 2018, les dones representaven el 50,23% de les matriculacions en l'educació superior (52% en estudis de postgrau). Els espais

Direcció publicació:

Beatriz San Román,
Irene Salvo, Silvina Monteros
i Maria Romeu

Continguts d'aquest número:

Isis Arlene Díaz Carrión, Yalily
Ramos Delgado
i Hugo Gaggiotti

Imatges:

Isis Arlene Díaz Carrión, Yalily
Ramos Delgado, accortez i
wendyjuerslopez

Coordinació:

Victòria Badia

Traducció:

Victòria Badia

Notícies i Agenda:

Chandra Clemente
i Eva Vázquez

Difusió:

Maria Galizia

Subscripció i contacte:

gr.afin@uab.cat

ISSN: 2013-2956

AFIN
Grup de Recerca
UAB

Universitat Autònoma de Barcelona

de dones han tingut un ràpid creixement; tanmateix, cal preguntar-se: es reflecteix, també, aquest creixement en la igualtat de gènere?

Durant els darrers 10 anys, la vida universitària a Mèxic ha experimentat una sèrie de moviments i accions per cridar l'atenció sobre la vulnerabilitat que viuen les dones com a estudiants, acadèmiques, personal administratiu o directiu. Aquests moviments han sorgit com a conseqüència de demandes col·lectives. Les universitats han institucionalitzat algunes accions correctives per tal de donar resposta a aquestes demandes.

Volem posar èmfasi en un dels espais més significatius on encara es pateix la vulnerabilitat, la universitat, així com algunes de les accions que es realitzen formalment o informalment per tal d'enfrontar-la. Per això, en primer lloc, discutim experiències en universitats mexicanes, per centrar-nos posteriorment en accions realitzades en el cas concret de la Universidad Autónoma de Baja California. Finalment, descrivim les nostres experiències, pròpies i estudiantils, així com les de diverses acadèmiques d'universitats privades i públiques de Baja California.

Ingrés a la universitat mexicana

Les dones mexicanes van ingressar per primera vegada a la universitat a finals del segle XIX. "Indecent i perillosa" van ser algunes de les paraules que van acompanyar els intents de Matilde Montoya d'estudiar Medicina. A l'article "Matilde Petra Montoya Lafragua. Breve historia de una mexicana ejemplar", els autors recopilen les dificultats experimentades per la qui seria la primera doctora en Medicina del país.

La legislació sobre els rols familiars va limitar el paper de les dones en la medicina d'aquell moment. Matilde Montoya, qui als 16 anys treballava com a partera, va ser fortament qüestionada quan va decidir realitzar estudis superiors. Els seus intents d'estudiar Medicina a l'Escuela de Medicina de Puebla i anys més tard a l'Escuela Nacional de Medicina, suggereixen que les desqualificacions de gènere estaven instal·lades en l'àmbit acadèmic. Al contrari, el recolzament a les dones que buscaven superar els atavismes i una cultura de prejudicis era inexistent.

Matilde va destacar pel fet d'"atrevir-se" a estudiar Medicina; va ser titllada de "dona impúdica", que solament buscava

Equal half. accortez.

"veure cadàvers d'homes despullats". La desqualificació apareix com un dels elements més destacats utilitzats per generar i/o finançar la vulnerabilitat de les dones. A més de la desqualificació, dins i fora de l'Escuela, Matilde va experimentar segregació administrativa. Particularment significativa va ser la utilització del terme espanyol "alumnos" (estudiants masculins) per referir-se a ella i no el terme "alumnas"

Tejiendo el 8M. Yalily Ramos Delgado.

(estudiantes femeninas). La seva matrícula a l'Escuela de San Ildefonso per estudiar assignatures no revalidades va ser rebutjada i, posteriorment, se li va denegar la sol·licitud d'examen professional.

Matilde Montoya va escriure al Presidente de México d'aquell moment, qui a través del Secretario de Ilustración Pública y Justicia, va emetre alguns "sugeriments" per atorgar facilitats i analitzar els temes. En un segon moment, a petició de Matilde, es van actualitzar els estatuts de l'Escuela Nacional de Medicina perquè les doctores en Medicina es poguessin graduar. Tanmateix, això va ser criticat per part

de l'acadèmia, que va qüestionar la capacitat de Matilde i va assenyalar que aquesta "es va graduar per decret presidencial", no pels seus propis mèrits. Finalment, el 24 d'agost de 1887, Matilde Montoya es va convertir en la primera dona metgessa del país.

La història s'ha replicat abans i després, amb diferents noms, a diferents països, en diferents universitats, però sempre amb el mateix gènere. És un clar exemple de com les dones experimenten vulnerabilitat en l'educació superior.

Dones i universitats a Mèxic

Més d'un segle després, la presència de les dones a les universitats és més rellevant i important que mai; tanmateix, les dones segueixen experimentant altres vulnerabilitats. La periodista Jessica Xantomila, en el seu article "En seis sexenios, sólo ha habido rectoras en siete instituciones de educación superior" (2020), assenyalava que 27 universitats públiques estatals no havien tingut, fins el 2018, una sola rectora en sis de les seves anteriors administracions. Xantomila entrevista Janette Góngora Soberanes (UAM Xochimilco), estudiosa de temes de gènere, qui desta-

ca que aquesta dinàmica és deguda principalment a "una cultura de segregació i discriminació".

El fenomen del "sostre de vidre" a la universitat mexicana segueix sent la punta de l'iceberg i es justifica per un "desinterès" de les dones per postular-se en aquests llocs de poder; tanmateix, Rosa María Valles Ruíz (2019) a "¿Liderazgo transaccional o transformacional? El discurso de cinco rectoras de universidades mexicanas: una aproximación" apunta a un "doble escrutini", al qual solen estar sotmeses les rectores, com la causa significativa d'aquesta segregació. El "doble escrutini" a més de les dificultats per conciliar la vida laboral i familiar, que sempre afecten més les dones que els homes en el seu rol "imposat" de "cuidadores", són les principals raons que impedeixen que les dones a Mèxic es tinguin en consideració per a rols directius universitaris, i no el "desinterès".

Algunes investigacions han indicat que l'absència de dones al front de les universitats pot generar un efecte de manca de perspicàcia a l'hora de discutir i impulsar polítiques universitàries per tal de prevenir la discriminació de gènere. Està clar

que la presència i la participació de les dones en aquests rols són més que necessàries. Les dones que assumeixen funcions de gestió universitària contribuiran a visibilitzar les dificultats a les quals s'enfronten les acadèmiques i administradores de la universitat, sovint una institució tradicionalment considerada plena d'estereotips de gènere. El sostre de vidre és un contribuent net en la reproducció de la vulnerabilitat de les dones.

Considerem rellevant, també, destacar la participació activa de dones estudiants en diverses accions per abordar la vulnerabilitat que experimenten durant la seva vida universitària. Els últims anys, fins i tot durant la pandèmia de Covid-19, grups d'estudiants han sorgit com a reacció a l'apatia de les universitats a l'hora de fer front a les demandes de les dones. Aquestes accions de protesta pública s'han centrat en evidenciar l'assetjament sexual dels estudiants com una pràctica arrelada a les universitats; però també s'han posat en marxa altres reaccions per visibilitzar com es reproduïxen els estereotips de gènere en l'àmbit dels estudiants universitaris. En una interacció recent a les xarxes socials, un estudiant va

publicar aquest testimoni eloqüent que il·lustra aquest punt: "[El profesor] nos dijo que distribuyéramos desinfectante para manos porque dijo que las mujeres son mejores cuidadoras". Aquestes reaccions busquen abordar les relacions de poder desiguals, tant verticals com horitzontals, que s'han evidenciat durant 2019 i 2020, com a conseqüència d'una major implicació de les dones universitàries, com assenyala Gloria Careaga Pérez, acadèmica universitària reconeguda a les xarxes socials.

Tanmateix, aquestes reaccions també han augmentat la vulnerabilitat de les que van reaccionar, ja que van haver d'afrontar misogínia pels seus comentaris i exhibició pública. La intenció era silenciar-les, tal i com va denunciar Rosa María Ramírez de Garay en el Webinar "Violencia de Género y Hostigamiento Sexual: Avances y Desafíos". Magali Barreto va descriure en el seu article "Violencia de género y denuncia pública en la universidad", la manera en què les denúncies d'assetjament estan condicionades per la vergonya, l'estigmatització dels qui s'atreveixen a trencar el silenci i la por a la revictimització. La conseqüència és la reproducció d'una

Intervención morada. Yalily Ramos Delgado.

vulnerabilitat en altres formes. Les dones a les universitats són vulnerables quan es mantenen en silenci i vulnerables quan expressen la seva discriminació. D'aquesta manera, podem entendre com la vulnerabilitat és un fenomen que pot ser reciclat i reutilitzat de moltes maneres, fins i tot quan es tracta de lluitar contra ella; les intencions de canvi han de ser radicals i profundes, fent caure estereotips i movent les estructures socials primàries, però la resiliència és primordial en totes les iniciatives.

Del piropo al acoso. Isis Díaz Carrión.

Accions i experiències a les universitats de Baja California per erradicar vulnerabilitats de les dones

Les universitats de la zona fronterera de Baja California no es queden fora dels esdeveniments discutits les últimes dècades. Campanyes com “#Metoo” -campanya de Twitter iniciada el 2017-, van arribar a les universitats i van servir com a eines per denunciar conductes misògines i sexistes que prevalen en les pràctiques quotidianes. La campanya va servir com un dels antecedents que van pressionar

els governs universitaris perquè generessin accions concretes dirigides a abordar els casos de vulnerabilitat de gènere, en particular la violència contra les dones.

A la gaseta universitària, en la seva edició especial núm. 452, amb data 17 de novembre de 2020, la Universidad Autónoma de Baja California, a través del seu actual rector Daniel Octavio Valdez Delgadillo, va manifestar la intenció de generar accions concretes en matèria d'igualtat de gènere i atendre casos de violència de gènere. El text es va basar en les directrius de l'ONU Mujeres i la Convención sobre la eliminación de todas las formas de discriminación contra la mujer (CEDAW), que estableix mesures per a “el logro de la igualdad entre hombres y mujeres garantizando la igualdad de acceso al desarrollo, en particular en las esferas política, social, económica y cultural”.

També segueix els suggeriments fets per la CEDAW a les escoles mexicanes el 2018 durant l'informe realitzat a l'ONU Mujeres. Es va recomanar a l'Estat mexicà crear mecanismes efectius per compensar l'absència de protocols de prevenció, sanció i erradicació de l'abús sexual, l'assetjament i qualsevol altra forma de violència

a les escoles de tots els nivells educatius. La UABC assenyala la importància de comprendre les diferents formes de violència que es donen en les relacions interpersonals de poder que es generen entre acadèmics, administradors i altres funcionaris universitaris i estudiants en un sentit general. A més, assumeix la següent definició de violència de gènere:

“La violencia de género puede ocurrir de diferentes maneras, ya sea pasivamente, donde la agresión no se observa físicamente, ya que es psicológica / emocional, y activamente, donde las agresiones son observables y medibles. Si bien es cierto que la violencia de género no es exclusiva de las mujeres, es un fenómeno que afecta a todas las personas, pero las mujeres han sido históricamente el grupo más vulnerable a la violencia de género. La violencia se encuentra en todas partes y entre todas las relaciones de poder interpersonales, pero muchas veces estos casos son poco conocidos, por lo que lleva a que sean ignorados y olvidados”.

Les iniciatives portades a terme per la Universidad de Chile, la Universidad de

Costa Rica, la Pontificia Universidad Católica del Perú, entre altres, constitueixen precedents de com abordar la violència i les vulnerabilitats contra les dones als campus universitaris. A Mèxic, destaquem com a precedent les iniciatives de la Universidad Autónoma de México, la Universidad Autónoma de Coahuila, la Universidad Veracruzana i la Universidad Autónoma de Yucatán, institucions que han creat departaments, protocols i dependències específiques per atendre casos de violència de gènere i impulsar la igualtat de gènere.

El procediment per crear el Comitè de prevenció i atenció a casos de violència de gènere a la UABC (COPAVIG) estableix que la seva funció és regular i actuar per atendre qualsevol cas de violència de gènere, així com erradicar qualsevol forma de discriminació i violència per qüestions de gènere. Per a això, suggereix la creació de protocols per a casos d'assetjament i abusos sexuals i discriminació de gènere; en els casos de violència de gènere, va assumir els protocols del Laboratorio de Género del Instituto de Investigaciones Culturales-Museo de UABC, definits el 2017. Es va crear l'aplicació digital "NO MÁS", com a eina per realitzar denunci-

es sobre aquestes pràctiques. A més, es va implementar una política de tolerància zero envers els casos de violència de gènere, no revictimització ni sancions contra les persones que es consideraven responsables d'aquests actes.

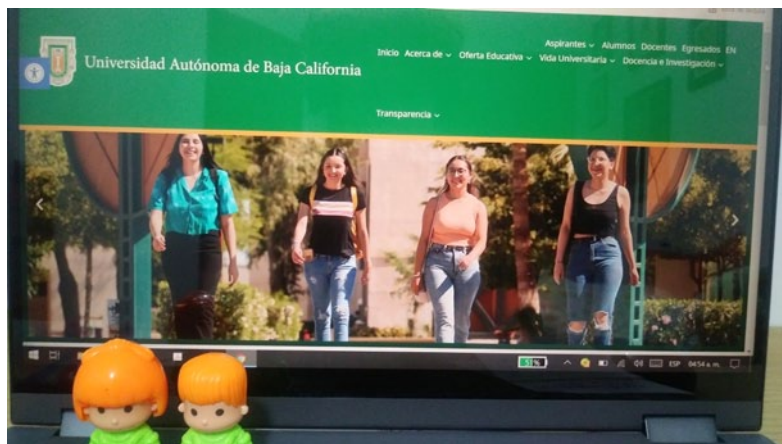
La creació del COPAVIG i els protocols d'atenció es produeixen just quan comença la pandèmia de Covid-19. Arran de la crisi sanitària, les classes es van desplaçar a sales virtuals i es va evidenciar la violència digital de gènere, un tema que ja s'havia considerat entre altres formes de violència que pateixen les dones a les universitats; per exemple, l'increment de comentaris sexistes i masclistes d'alumnes cap a les seves companyes, comentaris assetjadors tant d'estudiants com de professors cap a les companyes durant les classes virtuals. De la mateixa manera, els acudits misògins que desacrediten la intel·ligència o capacitat de les dones, o que parlen sobre els seus cossos, com exemple o crítica, a les classes virtuals; situacions emparades en la dinàmica de separació física que caracteritza l'espai digital.

Malgrat la intenció de les universitats mexicanes de regular i institucionalitzar

Todas intentamos tomar el control. wendyjuerslopez.

una política de no tolerància cap a la violència de gènere, no s'han evidenciat conseqüències pràctiques. No s'han dut a terme accions concretes que s'imposin a acadèmics, administradors, estudiants i altres funcionaris de la universitat per evitar actituds sexistes, misògines i violentes. Aquestes actituds semblen incrustades en la pròpia cultura regional i basades en pràctiques socioculturals. Els

Vulnerablxs. Isis Díaz Carrión.

comentaris sexistes, punyents, despectius i plens de prejudicis continuen abundant a les aules i a altres espais universitaris. L'erradicació del descrèdit envers les dones i l'assetjament requereix campanyes de sensibilització i un nivell més profund de canvi cultural.

En un nombre significatiu de facultats i instituts de la Universidad de Baja California els esforços per minimitzar qualsevol forma de vulnerabilitat de les dones han estat el resultat d'iniciatives acadèmiques femenines, les protagonistes de les quals han vist com el tema està generant més interès en els darrers anys. Tot i que cada unitat acadèmica té la seva pròpia dinàmica, a la Facultat de Turismo

y Mercadotecnia hi ha una consciència creixent sobre el tema. Una de nosaltres (Isis Arlene Díaz Carrión) recorda com, quan just acabava de començar a treballar a la universitat, va veure un mural als passadissos destacant el paper de la ciència en la societat. Entre les sis personalitats seleccionades, no hi havia cap dona. Malgrat que aquesta Facultad va tenir el que podria considerar-se carreres feminitzades, ni tan sols es va anomenar les guanyadores de premis Nobel com Marie Curie, Maria Goeppert-Mayer o Julieta Fierro. Tanmateix, anys més tard, la necessitat d'incloure l'equitat i la inclusió va començar a créixer en conferències i reunions científiques.

En els últims anys, hem vist invitacions a conferències i tallers més freqüentment per abordar les vulnerabilitats experimentades per les dones a les universitats. Els darrers dos semestres ha crescut significativament el nombre de tutors que estaven interessats a realitzar el curs d'"Equidad de Género" que ofereix la UABC a nivell de pregrau. Les xerrades sobre el tema – per iniciativa de l'estudiantat – també han augmentat en nombre. Solament són petites accions, però de gran rellevància.

Augmentar la visibilitat de les dones i promoure, per exemple, espais de germanadat per evitar l'aïllament, són algunes de les accions que emergeixen els últims anys per contrarestar la vulnerabilitat, que han tingut algun impacte positiu. Això és important perquè les situacions d'assetjament i agressió sexual continuen sent experimentades per les estudiants. És per això que considerem rellevant, com a acadèmiques, parlar del tema amb els i les alumnes en espais oberts i incloure aquestes converses com a part dels plans d'estudis. Ens preguntem a nosaltres mateixes: Els ensenyem a no violar? Quan brindem capacitació a les empreses, parlem de la importància d'evitar que les dones siguin vulnerades? Quan investiguem, proposem accions i estratègies per tal d'evitar la vulnerabilitat? Fem alguna cosa més per crear consciència sobre el tema? Sabem quins tipus de vulnerabilitat es donen en els sectors on s'insereixen les nostres diplomades? I fem quelcom per erradicar-ho? O ho amaguem ignorant-ho, i així contribuïm a invisibilitzar la dimensió del problema? Com dèiem al principi: aquest és un tema complicat i desagradable, però quan la dignitat de les persones està en risc, és important abordar-lo.

Experimental vulnerabilitat: l'experiència de Ramos

Quan Yalily Ramos (una de les autores d'aquest article) va arribar a l'Instituto de Investigaciones Culturales-Museo de la UABC, el 2016, com a estudiant de postgrau, es va adonar que no hi havia paritat de gènere. La majoria del personal acadèmic eren homes; els grups d'investigació estaven dirigits per homes, la direcció de l'institut estava a càrrec d'homes i les poques dones que treballaven allà pertanyien majoritàriament a l'administració institucional. Un altre aspecte que va cridar l'atenció de Ramos va ser que, tot i que el Laboratorio de Género ja existia, no hi havia ningú entre les línies d'investigació que treballés específicament el tema de les dones i la vulnerabilitat de les dones a les universitats.

Cap al 2018, el nombre d'estudiants femenines interessades a realitzar estudis de màster i doctorat amb temes abordats des d'una perspectiva de gènere o des del feminisme va créixer exponencialment, la qual cosa va contribuir a l'establiment dels estudis de gènere com una línia d'investigació en el pla d'estudis d'ambdós programes de postgrau. D'altra banda, el

Laboratorio de Género va crear una xarxa d'estudis de gènere que va permetre la col·laboració d'estudiants i investigadors de diferents universitats. Des de llavors, també hi ha hagut una millor intenció per part de la institució d'impartir estudis des d'una perspectiva de gènere i la incorporació de personal més qualificat i amb experiència en aquestes àrees d'investigació.

Durant l'experiència de Ramos com a alumna va haver de conèixer de primera mà algunes situacions de companyes assetjades per nois estudiants; va escoltar algunes altres històries de professors assetjant les estudiants. Casos com aquests no sempre van ser denunciats o tractats d'acord amb els protocols establerts a nivell institucional, la qual cosa és perquè els canals d'acció encara no són prou coneguts. D'altra banda, com a experiència gratificant, el 2017, dones estudiants, acadèmiques i administradores van decidir reunir-se i signar una declaració a favor de la reducció de vulnerabilitats cap a les dones com una manera de commemorar el 8 de març d'aquell any.

En un sentit molt general, Ramos podria creure que la institució que conside-

Tendedero sobre violencias. Yalily Ramos Delgado.

ra la seva *alma mater* ha avançat cap a una presa de consciència dels temes de vulnerabilitat, perquè cada vegada hi ha més interès en formar professionals que apel·lin a una anàlisi sociocultural crítica des d'una perspectiva feminista i de gènere. Tanmateix, les estructures segueixen sent tradicionals i difícils de mane-

jar. El temps de cantar victòria encara és lluny.

Estudiants de diferents campus de la Universidad CETYS a Mexicali, Ensenada i Tijuana van afirmar que no existeix un protocol establert o aprovat per la institució. En cas que la reputació de la universitat es vegi compromesa, es prenen mesures com suspendre el professor o l'estudiant. Les estudiants de l'àrea d'enginyeria, tant de pregrau com de postgrau, assenyalen que als seus grups el nombre d'homes sempre va ser molt més gran que el de dones. Una d'elles va explicar que en el seu grup solament hi havia dues dones, i això passa en la majoria dels grups d'estudiants que assisteixen a Enginyeria. Per aquests estudiants, això és un símptoma de les diferències culturals i institucionals creades per l'àrea de coneixement. La narrativa de les estudiants està poblada d'anècdotes sobre comentaris humiliants o desacreditatius per a elles i sobre la por a rebre repercussions negatives després d'abordar la intenció de plantejar queixes, a causa de les evidents relacions de poder de dalt cap a baix que existeixen en la institució. Tanmateix, aquestes estudiants també afirmen que quan han realitzat

queixes d'aquesta mena, s'han obtingut respostes positives.

Tasques que resten

En els darrers anys s'ha avançat molt en matèria d'igualtat de gènere, prevenció i atenció a agressions, fustigació i violència de gènere a la Universidad Autónoma de Baja California. No obstant, encara queden moltes tasques pendents i punts en els quals seguir centrant-nos per tal d'erradicar les actituds discriminatòries cap a les dones i assolir un grau de respecte per la diversitat. Per aconseguir-ho, s'ha de fer una revisió dels protocols i verificar el seu funcionament en temps real, comprovant que aquests aterrin en les realitats que viuen les dones dins de la universitat. En el cas de les universitats on manquen aquests protocols, és de vital importància que siguin dissenyats i aplicats urgentment.

També s'ha de continuar treballant en l'articulació entre els comitès que aborden la violència de gènere, així com en els casos de seguiment de la violència de gènere aplicant la normativa universitària, de manera que existeixi una coherència entre les accions preses per la universitat

pel que fa a les sancions que constitueixen casos d'assetjament, violació, violència i agressió. Els estatuts universitaris també han d'adaptar-se al llenguatge i a la perspectiva d'igualtat de gènere assumits per la institució. També recomanem que les campanyes que formen part de les polítiques de sensibilització sobre igualtat de gènere i violència de gènere en el marc de la universitat siguin més àmplies.

A més d'aquestes tasques pendents que mencionem, creiem que les universitats han de seguir treballant en la inclusió social des d'una perspectiva interseccional, és a dir, atenent no solament a la igualtat de gènere, sinó també tenint en compte altres contextos com el baix percentatge de dones indígenes a les universitats i l'escassa incorporació de migrants retornades a les aules universitàries, per citar alguns exemples.

SOBRE LES AUTORES DEL TEXT

Yalily Ramos Delgado

És assistent d'investigació en el projecte "Reducing organisational vulnerability of women: applying organizational research in Mexican-US borderlands (Newton Fund - British Council- Conacyt)". És doctora en Estudis Socioculturals per l'Institute of Cultural Research-Museum de la Universidad Autónoma de Baja California (Mèxic). Les seves principals línies d'investigació són la migració i el gènere; polítiques migratòries, subjectivitats, cos-emocions i violència en els itineraris migratoris. Les seves últimes publicacions són: "Cuban women in Mexicali: the reconfiguration of their female subjectivity", el 2018, a *Training and Research Itineraries in Social Sciences in Latin America and the Caribbean*, i "Cuban women: their social and political construction in Socialist Cuba", publicat el 2019 a *Intervention and social policy in Colombia, Cuba, Mexico and Uruguay*.

Isis Arlene Díaz Carrión

És professora associada a la Facultad de Turismo y Mercadotecnia de la Universidad Autónoma de Baja California (Mèxic). És doctora en Geografia Humana per la Universidad Complutense de Madrid (Espanya). Les seves investigacions se centren en temes de gènere i turisme, així com l'impacte de l'agenda de sostenibilitat sobre el turisme. Les seves publicacions recents inclouen articles com "[Mexican women's emotions to resist gender stereotypes in rural tourism work](#)", a *Tourism Geographies*, amb Paola Vizcaino; "[Emotional embodiment to face street harassment during the practice of adventure activities in Mexico](#)", a *Annals of Leisure Research*. I el capítol "Embodying Gender and Risk: Mountain Bike Tourism in Mexico" (*Tourism and Gender-Based Violence*, 2020).

Hugo Gaggiotti

És catedràtic a la University of the West of England, Bristol, Regne Unit. És doctor en Antropologia Social i Cultural i doctor en Management. Era un estranger al néixer i ha romàs desplaçat tota la seva vida. Els seus estudis se centren en les interseccions entre la retòrica, els rituals, la liminalitat i la construcció simbòlica del significat del treball en treballadors mòbils transnacionals. Ha realitzat el seu treball de camp en regions industrials de Pindamonhangaba (Brasil), Ciudad Juárez (Mèxic), Almaty (Kazakhstan) i, actualment, a la frontera entre els Estats Units i Mèxic a la Baja California (British Council-Newton Fund Grant-Conacyt) i al Regne Unit (British Academy-Leverhulme). Els seus treballs han aparegut en revistes interdisciplinàries, incloent-hi *Culture and organization*, *Journal of Organizational Change Management*, *Journal of Qualitative Research in Organizations and Management*, *International Journal of Management Reviews*, *Leadership* i *Scripta Nova*. El seu últim llibre és *Organizational Ethnography: An Experiential and Practical Guide*, editat amb Jenna Pandeli i Neil Sutherland. Els seus interessos personals giren entorn de l'aplicació del raonament abductiu (Peirce) en la improvisació del bricolatge i la cuina espontània.

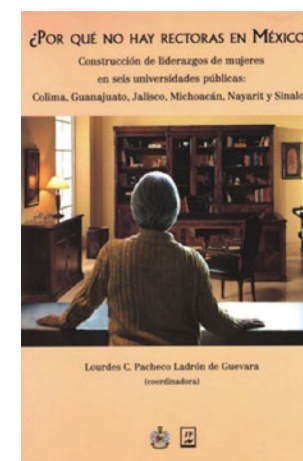
PER LLEGIR

Puente-Esparza, M. L.;
Briano-Turrent, G. C.
i Ramírez-Flores, E.
(2020)
**El Techo de Cristal
en Universidades
Públicas de México**
*Ciencias
Administrativas*, 16(2),
p. 88-101

Vázquez, A.; López, G.
i Torres, I. (2021)
**La violencia de género
en las instituciones
de educación
superior: elementos
para el estado del
conocimiento**
*Revista Latinoamericana
de Estudios Educativos*,
51(2), p. 299-326

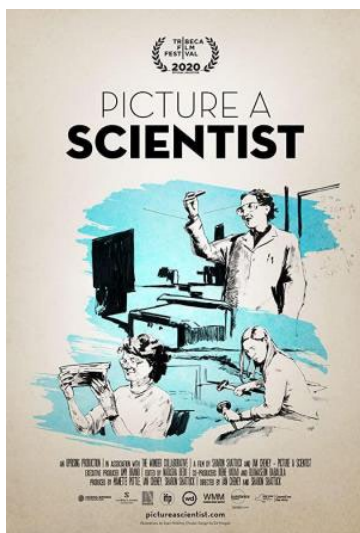
Pacheco Ladrón De
Guevara, L. C. (coord.).
(2021)
**¿Por qué no hay rectoras
en México? Construcción
de liderazgos de mujeres
en seis universidades
públicas**
México: Universidad
de Colima, Juan Pablos
Editor

Aquest estudi té com a objectiu identificar el nivell de participació de les dones en posicions de lideratge a nivell central a les Universitats Públiques de Mèxic durant l'any 2018. Els resultats mostren que no s'ha assolit la paritat de gènere en posicions directives a nivell central, amb una mitjana del 36% de representació femenina. Es conclou, també, que la grandària de la universitat no incideix significativament en el nivell d'inclusió de dones en aquestes posicions. Els resultats obtinguts suggereixen que és necessari enfortir la política de paritat en posicions de primer nivell a les universitats públiques a Mèxic, per la qual cosa aquest treball identifica àrees d'oportunitat i recomanacions per incrementar-la.

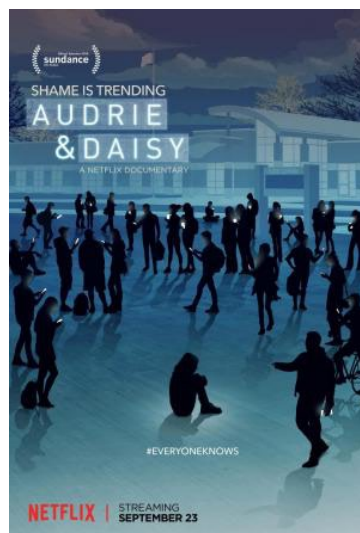
L'objectiu d'aquesta obra va ser analitzar algunes investigacions que s'han realitzat respecte a la violència de gènere a les Institucions d'Educació Superior (IES), amb el propòsit de sistematitzar els treballs revisats, a fi d'orientar la reflexió crítica de les diferents maneres en què es perpetuen les manifestacions de violència a l'interior de les IES. El disseny metodològic emprat va ser l'anàlisi de continguts de tipus descriptiu. La rellevància social de la proposta resideix en què els estudis sobre la violència de gènere requereixen una perspectiva interdisciplinària; per això, en el seu paper socialitzador, l'educació té un paper rellevant en la contribució de l'equitat entre homes i dones.

En aquest llibre es documenten les dimensions de la desigualtat i l'existència de bretxes en l'accés, permanència, ascens i exercici en càrrecs de presa de decisions entre homes i dones, així com les característiques dels lideratges de les dones a les universitats públiques, amb la finalitat d'elaborar estratègies i accions a favor de promoure nous lideratges i una participació significativa de les dones en la presa de decisions per al desenvolupament de climes institucionals tendents a garantir la igualtat substantiva en benefici de les dones. La investigació es va dur a terme a la Universidad de Colima, Universidad de Guanajuato, Universidad de Guadalajara, Universidad Autónoma de Nayarit, Universidad Michoacana de San Nicolás de Hidalgo i Universidad Autónoma de Sinaloa.

PER VEURE

Cheney, I. i Shattuck, S. (2020)
Mujeres en la Ciencia
 [Documental]
 Estats Units, 97 min

Shenk, J. i Cohen, B. (2016)
Audrie & Daisy
 [Documental]
 Estats Units, 95 min

Peet, A. i Wyman, A. J. (2021)
La directora
 [Sèrie de TV]
 Estats Units, 30 min

El film narra el moviment d'investigadores que estan escrivint un nou capítol per a les dones científiques. La biòloga Nancy Hopkins, la química Raychelle Burks i la geòloga Jane Willenbring guien els espectadors en un viatge profund cap a les seves pròpies experiències en les ciències, que van des de l'assetjament brutal fins a subtils desaires. En el decurs de la pel·lícula, des de laboratoris abarrotats fins al treball de camp a l'Antàrtida, ens trobem amb brillants investigadores, incloent-hi científiques i científics socials i psicòlegs i psicòlogues que brinden noves perspectives sobre com fer que la ciència sigui més diversa, equitativa i oberta a totes les persones.

Una nit, Audrie va a una festa amb els seus amics. Per primera vegada experimenta amb l'alcohol, però es desmaia i queda inconscient. En aquell moment tres nois –amics seus des de fa temps– la despullen i la violen, mentre van fent fotos. Al dia següent, Audrie no recorda res, però llavors descobreix que les imatges estan circulant per tot l'institut. A través de la història d'Audrie, el documental mostra els efectes del bullying cibernètic en els adolescents i la seva comunitat.

La sèrie se centra en l'experiència de la Dra. Ji-Yoon Kim, la primera dona en assumir el càrrec de directora en el Departament d'Anglès d'una universitat nord-americana de prestigi, que s'haurà d'enfrontar als desafiaments de dirigir una institució en crisi mentre intenta equilibrar la seva vida personal i amorosa. Mostra també el xoc generacional en l'ecosistema universitari, no solament entre professors i alumnes, sinó entre els nous professors i els vells, els quals, malgrat ser els qui menys alumnes matriculats tenen, són els que més es resisteixen als nous mètodes d'ensenyament.

- Auge del acoso sexual en colegios y universidades británicas. Deutsche Welle Español (2021).
- Paran y marchan en la UNAM por violencia y acoso. Reporte Índigo (2018).
- ¿Cómo avanzamos para enfrentar el acoso sexual en la Universidad de Chile? Universidad de Chile
- Campaña Únete UABC. Instituto de Investigaciones Sociales UABC, Cultura UABC i Vicerrectorías UABC (2021).
- Como Universidad Autónoma de Baja California, nos sumamos a la Campaña internacional ÚNETE de las Naciones Unidas. Instituto de Investigaciones Sociales UABC, Cultura UABC i Vicerrectorías UABC (2021).

NOTÍCIES AFIN

Curs d'estiu:

"De la protecció a la inclusió"

S'obre el termini per sol·licitar una plaça a l'Escola d'Estiu "From protection to inclusion: Creating more inclusive schools for children in alternative care and adopted children", que tindrà lloc entre el 29 d'agost i el 2 de setembre, a la Universitat de Groningen (Holanda). El seu objectiu principal és presentar enfocaments innovadors que facilitin el desenvolupament de pràctiques inclusives i respostes adequades a les necessitats de l'alumnat que ha experimentat adversitat primerenca.

Aquesta activitat està organitzada en el marc del [projecte europeu Brighter Future](#), en el qual un equip internacional està treballant per a, entre altres coses, desenvolupar un mòdul formatiu que pugui ser impartit en les facultats d'Educació, a fi de proporcionar al professorat fonaments per a la seva pràctica professional que els permetin una millor atenció als qui han sofert experiències d'adversitat a edats primerenques i, en concret, a la infància que viu sota la tutela de l'Estat (ja sigui en centres o en acolliments familiars) i els nens i nenes adoptats. L'Escola d'Estiu està dirigida a estudiants de postgrau, personal docent i investigador universitari i professionals de l'educació o que treballen en l'àmbit de la infància.

La participació en aquesta s'acreditarà amb un certificat equivalent a 2 ECTS emès per la Universitat de Groningen. La Unió Europea subvenciona aquesta activitat, de manera que les persones participants únicament hauran d'abonar una quota de 150 euros per cobrir els costos dels menjars i els materials. Les qui estiguin matriculades en un programa de la Universitat Autònoma de Barcelona o de la Università degli Studi di Verona poden sol·licitar una beca que cobreixi les despeses d'inscripció, viatge i allotjament.

Tota la informació sobre l'Escola d'Estiu i com sol·licitar una plaça en aquesta està disponible [en la web del projecte Brighter Future](#), on a més es poden descarregar en PDF els primers materials elaborats en el marc del projecte.

Adopció, diversitat i ciutadania

Nadja Monet, integrant d'AFIN, ha publicat el capítol "Les para-doxes de l'adopté: des corps extraordinaires au sein de la nation catalane" en el llibre *Pratiques de la diversité et de la citoyenneté*, de Bianca Botea i Dana Popescu-Jourdy (*Editions des Archives Contemporaines*, 2022). En aquest capítol es reflexiona sobre com l'adopció internacional influeix en la construcció de la nació catalana i com aquesta ha impactat en la vida de joves adoptats/des. Quins tipus de vincles s'estableixen entre aquesta categoria particular d'habitants-ciutadans-ciutadanes i la resta de la societat? A partir d'aquest plantejament s'aborden els mecanismes de connexió i desconexió entre les persones adoptades, la seva família adoptiva i la societat.

Seminaris AFIN

Durant els mesos de març i abril es van desenvolupar quatre Seminaris AFIN. El 10 de març, el Dr. Hugo Gaggiotti (UWE, Anglaterra) i la Dra. Isis Díaz-Carrión (UABC, Tijuana, Mèxic) van explorar la vulnerabilitat organitzacional de les dones, centrant-se en el turisme a la zona fronterera de Mèxic-Estats Units. El 21 de març, Vanessa Mantilla (becària FPU, UAB) i Josep Perelló (Metge Adjunt a l'Hospital de Santa Creu i Sant Pau) abordaren l'endometriosis, una malaltia relacionada amb el cicle menstrual que afecta dones en edat reproductiva. El 7 d'abril, el Dr. Santiago Insausti, investigador María Zambrano del grup AFIN-UAB, va reflexionar sobre la història de les masculinitats gais a Llatinoamèrica. Finalment, el 12 d'abril la Dra. Burcu Mutlu (Istanbul Ozyegin University, Turquia) se centra en els viatges reproductius vinculats a la donació de gàmetes de ciutadans turcs al nord de Xipre.

Els seminaris estan disponibles al [Canal AFIN de YouTube](#).

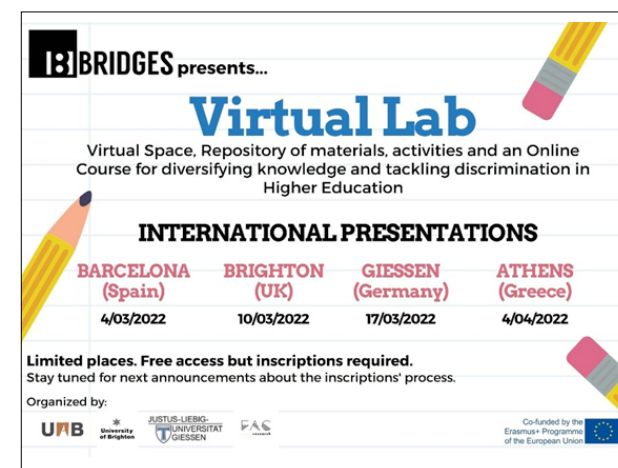
BRIDGES presenta públicament el seu Virtual Lab en quatre ciutats europees

Durant els mesos de març i abril, l'equip del projecte d'Erasmus+ BRIDGES ha presentat públicament el seu Virtual Lab (VL) a les quatre ciutats europees involucrades en el projecte: Barcelona (Espanya), Brighton (UK), Giessen (Alemanya) i Atenes (Grècia). Les activitats que van formar part d'aquests esdeveniments públics van servir per donar a conèixer i testar col·lectivament algunes de les eines i exercicis que ofereix el Virtual Lab.

El Virtual Lab del projecte BRIDGES funciona com la principal eina de difusió del projecte i repositori digital dels seus processos, activitats i resultats: el Kit d'Eines amb definicions de conceptes clau i activitats relacionades amb aquests conceptes; el curs obert de formació per a una educació antiracista i feminista i, properament, el monogràfic dedicat a la metodologia de les produccions narratives.

Invitem a consultar i utilitzar tots els materials, eines i activitats que ofereix el Virtual Lab. També podeu compartir l'experiència particular d'aplicació d'aquests recursos als vostres contextos educatius i de formació a través de tots els canals de comunicació de BRIDGES: el propi [VL-web](#) i les xarxes socials (Facebook: @bldgHEbridges / Twitter: @bldg_he_bridges / Instagram: @bldg_he_bridges).

Us recordem també que podeu subscriure-us a la Newsletter trimestral del projecte per rebre al vostre correu electrònic les últimes novetats de BRIDGES a través de la web del projecte.

Presentació del llibre *Organizational Ethnography: An Experiential and Practical Guide*

El passat 9 de març es va presentar a la University of the West of England (Bristol) el llibre *Organizational Ethnography: An Experiential and Practical Guide*, editat pels doctors Jenna Pandeli, Neil Sutherland i Hugo Gaggiotti, i publicat per Routledge.

Bruna Alva-
rez, Estel Malgo-
sa i Diana Mar-
re han participat
amb el capítol
"Ethnography on
sensitive topics:
children's sexua-
lity education in
Spain" que analit-
za la metodologia
del projecte Sex-
AFIN sobre educa-
ció afectivosexual
i reproductiva a
les escoles de primària, un projecte que es desenvolupa
des de 2017 a diferents escoles de Catalunya.

Més informació: [sobre el llibre](#); [sobre el projecte Sex-
AFIN](#).

L'austeritat i l'alteració del curs de la vida

El passat 20 d'abril el projecte "Austerity and Altered Lifecourse" va iniciar una sèrie de seminaris. Aquest primer esdeveniment que va reunir més de 40 professionals de diferents universitats britàniques i europees, incloent-hi la University of Manchester i la Universitat Autònoma de Barcelona, va concentrar un intercanvi fructífer i interessant que va plantejar la necessitat d'explorar el significat d'austeritat en diversos contextos culturals i etapes de la vida, especialment per als joves. Aquesta sèrie de seminaris que tindrà periodicitat bimensual i girarà entorn de temes com l'habitatge, les ruptures sociopolítiques, els mètodes creatius, l'ocupació i la reproducció social en un context d'austeritat i des de l'òptica de les trajectòries vitals dels joves, es considera un vehicle per a la construcció d'una xarxa interregional d'investigadors, organitzacions socials i activistes en els nostres llocs d'investigació i més enllà. Aquest és [l'enllaç a l'esdeveniment](#).

Publicació del llibre *Historias de la infancia trans*

Lucas Platero, membre d'AFIN, firma el pròleg d'*Historias de la Infancia trans*, de Jules Gill-Peterson, editat per Edicions Bellaterra S.L i traduït per Javier Sáez. En aquesta obra, Gill-Peterson segueix el rastre de la infància trans fins a molt abans de la creació del terme "transsexual". Es remunta als inicis del segle XX per analitzar el procés de la institucionalització de l'atenció mèdica a la infància trans a través de l'administració d'hormones, cirurgies de modificació corporal i canvis de nom. Aquest treball contribueix, sens dubte, a una nova comprensió de la vida i l'estudi de la infància, en general, i de la infància trans, en particular.

Simposi sobre la construcció de l'alteritat

La integrant d'AFIN, Carolina Remorini, va coordinar el Simposi "The 'Other' in the Construction of Models of Human Development: Contributions from South America", a la Conferència organitzada per la Society for Research in Child Development (SRCD). Aquesta va tenir lloc del 2 al 4 de maig a Río Grande, Puerto Rico. A partir d'investigacions empíriques en comunitats sud-americanes, des d'una perspectiva interdisciplinària, i combinant enfocaments i metodologies, els i les participants del simposi van debatre sobre l'abast i els límits dels models, instruments i pràctiques en l'educació, en la clínica i en la investigació sobre el creixement i desenvolupament infantil, que s'orienten sota un concepte de normalitat construït des d'evidències limitades a poblacions amb característiques ètnico-culturals, sociodemogràfiques i biològiques molt específiques. A través d'aquests intercanvis, el Simposi es va constituir en un espai per reflexionar com això condueix a la invisibilització de nenes i nens de poblacions indígenes i/o marginals en la producció acadèmica i en les polítiques públiques. Així mateix, es va reconèixer tant l'aportació de les dades antropològiques com el paper dels antropòlegs en els debats sobre el desenvolupament infantil en la seva relació amb problemàtiques contemporànies que afecten les vides dels infants als països de la regió.

Per més informació, us invitem a visitar [la pàgina de l'esdeveniment](#).

AGENDA

I Congrés Internacional Virtual SexAFIN

Del 13 al 15 de juliol es portarà a terme el I Congrés Internacional Virtual SexAFIN titulat "(Re)pensando la Educación Sexual Integral desde una perspectiva de género centrada en la infancia", organitzat pel Grup d'Investigació AFIN de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Un distingit grup de persones expertes en sexualitat i infància de diferents països del món intercanviaran resultats d'investigació i perspectives interdisciplinàries amb la finalitat de (re)pensar l'educació sexual que oferim.

Dates importants:

- 25 de maig: Finalitza la crida a comunicacions i pòsters.
- 6 de juny: Resposta a les propostes enviades.
- 27 de juny: Finalitza el període d'inscripció.

Us animem a participar i a presentar les vostres comunicacions i pòsters abans del 25 de maig.

Més informació [en aquest enllaç](#).

Seminaris AFIN

Està prevista la realització dels següents seminaris AFIN:

- 12 de maig: Paola Galbany: "Enfermeras, hacia la visibilidad"
- 9 de juny: Anindita Majumdar: "Ageing and Reproductive Decline in Assisted Reproductive+ Technologies in India: Mapping the 'Management' of Eggs and Wombs".